

Assessing Information Literacy Status of Public Library Users Based on the Model of Eight Enablers (Case Study: Khuzestan Province)

Narges Movagharpour¹ , Zahra Abazari² , Zohreh Mirhosseini³

Abstract

Purpose: Evaluating and measuring users' information literacy level shows the potential for improvement and effectiveness of the educational performance of public libraries. Hence, the Present research aimed to measure the level of information literacy of public library users based on the model of eight enablers. This evaluation can help plan public libraries to improve the level of knowledge and information of users.

Methods: This research was quantitative. It was practical in terms of purpose and terms of the survey method. The data collection tool was a researcher-made questionnaire based on the model of eight enablers, including 40 questions on a Likert scale. The content validity of the questionnaire was confirmed by 20 university professors, experts, and librarians in the field of Knowledge and information science. By randomly distributing 40 questionnaires among users and collecting them using Cronbach's alpha, the reliability of the questionnaire was calculated as 0.92, the construct validity was calculated as 0.66 using confirmatory factor analysis. The statistical population of the research included 45582 active users of public libraries in Khuzestan Province in 2019. First, 497 users were selected using Cochran's formula to estimate the sample. Then, according to the user population of 21 cities of Khuzestan province, a suitable sample was assigned with the optimal assignment method. The Likert score calculation was used to estimate percentages and averages and determine users' information literacy levels. The data analysis tool was SPSS version 20.

Findings: The estimation of eight components of information literacy showed that the skills and abilities of public library users of Khuzestan Province in the components of "identifying knowledge and information," "exploring and searching for information," "organizing information", and "presenting and Knowledge sharing" is above average. In the components of "selection and selection of information," "creation and producing knowledge", "evaluation of knowledge and information", and "application of knowledge and information" are lower than the average. In general, the level of information literacy of users of public libraries in Khuzestan Province is higher than the average.

Conclusion: The analysis of the findings showed that the users' information literacy level in the present research is higher than the average level (54.57). However, this level does not reflect users' desired state of information literacy but indicates a distance of 45.43% to reach the desired state. Therefore, to achieve the most essential objective of their existence, which is the development of knowledge capabilities and information literacy of society, public libraries need to compile, design, and plan the development in two dimensions: users and librarians. To achieve this goal, it is necessary to use more efficient and accessible tools, information and communication technology infrastructure, and establish a borderless e-learning network emphasizing online learning, hybrid learning, and virtual learning. In this regard, redefining their traditional roles and updating their functions in line with new expectations is necessary.

Keywords

Information Literacy, Model of Eight Enablers, Measurement and Evaluation Tools, Public Libraries, Information Organization

Citation: Movagharpour, N., Abazari, Z., & Mirhosseini, Z. (2023). Assessing Information Literacy Status of Public Library Users Based on the Model of Eight Enablers (Case study: Khuzestan Province). *Librarianship and Information Organization Studies*, 34(3): 63-82.

Doi: 10.30484/NASTINFO.2024.3434.2222

Article Type: Research Article

Article history:

Received: 10 June 2023

Accepted: 27 Aug.2023

1. PhD student, Knowledge and Information Science Department, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
narges_movaghar88@yahoo.com

2. Associate Professor, Knowledge and Information Science Department, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author)
abazari391@yahoo.com

3. Associate Professor, Knowledge and Information Science Department, North Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran
zmirhosseini@yahoo.com

Publisher: National Library and Archives of I.R. of Iran
© The Author(s).

۱. دانشجوی دکتری، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران
narges_movaghar88@yahoo.com

۲. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
abazari391@yahoo.com

۳. دانشیار، گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال، تهران، ایران
zmirhosseini@yahoo.com

نوع مقاله: پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۳/۲۰

پذیرش: ۱۴۰۲/۰۶/۰۵

ناشر: سازمان اسناد و کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران
© نویسنده‌گان

سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی بر اساس مدل هشت توانمندساز (مطالعه موردی: استان خوزستان)

نرگس موقرپور^۱ | زهرا اباذری^۲ | زهره میرحسینی^۳

چکیده

هدف: ارزیابی و سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران، پتانسیل بهبود و اثربخشی عملکرد آموزشی کتابخانه‌های عمومی را نمایان می‌سازد. از این رو، هدف پژوهش حاضر سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی بر اساس مدل هشت توانمندساز بود. این ارزیابی ممکن است به منظور برنامه‌ریزی هدفمند کتابخانه‌های عمومی برای ارتقاء سطح دانش و اطلاعات کاربران سودمند باشد.

روش: این پژوهش از نوع کمی و از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پیمایشی بود. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته برگرفته از مدل هشت توانمندساز شامل ۴۰ سؤال با طیف لیکرت بود. روایی محتوایی پرسشنامه به تأیید ۲۰ نفر از استادان دانشگاه و کارشناسان و کتابداران متخصص در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی رسیده است. با توزیع تصادفی تعداد ۴۰ پرسشنامه میان کاربران و گردآوری آن‌ها، با استفاده از آلفای کرونباخ، پایایی پرسشنامه به میزان ۰/۹۲ محاسبه شد. روایی‌سازه نیز با استفاده از تحلیل عاملی تأییدی، به میزان ۰/۶۶ محاسبه شده است. جامعه آماری پژوهش شامل ۴۵۵۸۲ نفر از کاربران فعال کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در سال ۱۳۹۹ بود. برای برآورد نمونه، ابتدا با استفاده از فرمول کوکران ۴۹۷ کاربر انتخاب شد. سپس با روش انتساب بهینه، متناسب با جمعیت کاربران ۲۱ شهرستان استان خوزستان، انتساب نمونه مناسب انجام گرفت. برای برآورد نمرات و درصدها و تعیین سطح سواد اطلاعاتی کاربران از محاسبه نمره لیکرت استفاده شد. ابزار تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۰ بود.

یافته‌ها: برآورد هشت مؤلفه سواد اطلاعاتی نشان داد که مهارت و توانایی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در مؤلفه‌های «شناسایی دانش و اطلاعات»، «کاوش و جست‌وجوی اطلاعات»، «سازمان‌دهی اطلاعات» و «ارائه و اشتراک‌گذاری دانش» بیشتر از حد متوسط است. در مؤلفه‌های «انتخاب و گزینش اطلاعات»، «خلق و ایجاد دانش»، «ارزیابی دانش و اطلاعات» و «به‌کارگیری دانش و اطلاعات» کمتر از حد متوسط است. در مجموع، سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان بیشتر از حد متوسط بوده است.

نتیجه‌گیری: تحلیل یافته‌ها نشان داد که سطح سواد اطلاعاتی کاربران در پژوهش حاضر بالاتر از حد متوسط (۵۴/۵۷) است. با این حال، این سطح، بازتاب وضعیت بسیار مطلوب سواد اطلاعاتی کاربران نیست بلکه حاکی از آن است که به میزان ۴۵/۴۳ درصد تا رسیدن به بهترین وضعیت فاصله وجود دارد. از این رو، کتابخانه‌های عمومی برای دستیابی به مهم‌ترین هدف وجودی خود یعنی توسعه قابلیت‌های دانشی و سواد اطلاعاتی افراد جامعه، نیازمند تدوین و طراحی و برنامه‌ریزی توسعه، در دو بُعد کاربران و کتابداران هستند. برای تحقق این هدف، نیازمند استفاده از ابزارهای کارآمدتر و البته در دسترس، استفاده از زیرساخت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات، استقرار شبکه آموزش الکترونیک بدون مرز با تأکید بر یادگیری آنلاین و یادگیری ترکیبی و یادگیری مجازی هستند. لازم است ابتدا به بازتعریف نقش‌های سنتی خود و روزآمد کردن عملکردها همسو با انتظارات جدید بپردازند.

کلیدواژه‌ها

سواد اطلاعاتی، مدل هشت توانمندساز، ابزارهای سنجش و ارزیابی، کتابخانه‌های عمومی، سازماندهی اطلاعات

استناد: موقرپور، نرگس، اباذری، زهرا و میرحسینی، زهره. (۱۴۰۲). سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی بر اساس مدل هشت توانمندساز (مطالعه موردی: استان خوزستان). *مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۳۴ (۳): ۶۳-۸۲

مقدمه

در عصر حاضر، کتابخانه‌های عمومی با در اختیار داشتن منابع و مراجع مختلف دانش، از جمله پایگاه داده‌های آنلاین، وبسایت‌های حرفه‌ای، مجلات الکترونیکی و سایر منابع چاپی و دیجیتالی، به یکی از بزرگ‌ترین نیروگاه‌های تولید دانش تبدیل شده‌اند که مدیریت مؤثر و کارآمد آن‌ها ممکن است تأثیر بسزایی در توسعه سواد اطلاعاتی کاربران داشته باشد (Ugwu and Orsu, 2017). سواد اطلاعاتی^۱، اغلب به عنوان توانایی جست‌وجو، انتخاب، ارزیابی انتقادی، استفاده و به‌کارگیری اطلاعات برای حل مشکلات در زمینه‌های مختلف تعریف شده است. توانایی‌های مورد انتظار در تعریف سواد اطلاعاتی، به طرز چشم‌گیری در زمینه عملکرد کتابخانه‌ها مورد استفاده قرار گرفته است، به نحوی که در دو دهه گذشته، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به واسطه نقش تأثیرگذار در یادگیری کاربران، توجه بیشتری را به خود جلب کرده‌اند (Limberg et al., 2012). در این زمینه، بحث‌ها و پژوهش‌های قابل توجهی میان متصدیان کتابخانه‌ها و پژوهشگران کتابداری و علم اطلاعات در مورد آنچه کتابخانه‌ها باید به عنوان آموزش کاربران ارائه دهند، صورت گرفته است. متصدیان و پژوهشگران، برنامه‌های آموزشی کتابخانه‌ها را با تمرکز بر دو مشکل پژوهشی بررسی کرده‌اند: این‌که در برنامه‌های آموزشی کتابخانه‌ها، چه چیزی را ارزیابی کنند و چگونه اندازه‌گیری کنند (Young Rieh et al., 2019). ویت و مکی معتقدند برنامه‌های توسعه سواد اطلاعاتی را می‌توان در چرخه ارزیابی و با در نظر گرفتن متغیرهای ثابتی تدوین کرد که توسط کاربران و ذی‌نفعان خارج از کتابخانه کنترل می‌شوند و متغیرهای انعطاف‌پذیری که کتابخانه‌ها می‌توانند به میل خود آن‌ها را

¹. information literacy

تنظیم کنند (Woitte and McCay, 2019). بر این اساس، آگاهی از نقاط ضعف و قوت برنامه‌های آموزشی مرتبط با ارتقاء سطح سواد اطلاعاتی کاربران، موضوعی قابل توجه در پیش روی کتابخانه‌های عمومی کشور و همچنین کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان است. بررسی سوابق تجربی و مشاهدات پژوهشگر - به‌عنوان یکی از کارکنان کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان - نشان داده است تاکنون پژوهش‌های چندانی برای آگاهی از نقاط ضعف و قوت سطح سواد اطلاعاتی کاربران صورت نگرفته است. از این رو، این مطالعه بر این سؤالات متمرکز شده است که سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در چه حد است؟ کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در کدام‌یک از مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی دارای نقاط ضعف و در کدام‌یک دارای نقاط قوت هستند؟ پاسخ به این سؤالات به کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان یاری می‌رساند تا برنامه‌های آموزشی را با تمرکز بر رفع نقاط ضعف و تقویت نقاط قوت سواد اطلاعاتی کاربران، به‌طور صحیح تدوین کنند. برای تحقق این هدف، کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان نیازمند شناخت از وضعیت سطح سواد اطلاعاتی کاربران خود از طریق بررسی و ارزیابی و استفاده از ابزار سنجش علمی و کارآمد هستند. مطالعه حاضر با معرفی و بهره‌گیری از مدل هشت توانمندساز و پرسشنامه محقق‌ساخته، ضمن معرفی ابزاری برای سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران، به‌صورت عملی اقدام به ارزیابی و سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان کرده است.

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی و خارجی متعدد به ارزیابی سواد اطلاعاتی کاربران پرداخته‌اند. از جمله جوکار و اسماعیل‌پور (۱۳۸۸)، در پژوهشی نشان داده‌اند که وضعیت سواد اطلاعاتی دانشجویان آموزش‌های مجازی در سطح مطلوبی قرار ندارد؛ بنابراین، راهکارهایی نظیر ایجاد آموزش مجازی سواد اطلاعاتی و افزودن آموزش سواد اطلاعاتی به‌عنوان درسی پایه به‌ویژه برای دانشجویان مجازی، ارائه کرده‌اند. هاشم‌زاده و یاری (۱۳۸۹)، در پژوهش خود، برای توسعه سواد اطلاعاتی و توانمندسازی مهارت سواد اطلاعاتی دانشجویان راهکارهایی نظیر گسترش خدمات و فراهم آوردن امکانات در کتابخانه‌های دانشگاه و تجهیز دانشگاه در بخش‌های مختلف آموزشی و پژوهشی به امکانات فناوری اطلاعات و ارتباطات را پیشنهاد کرده‌اند. علاوه بر این، در پژوهش یادشده، به نقش تأثیرگذار کتابخانه‌ها و کتابداران از طریق

آموزش کتابخانه‌ای و خدمات مرجع و توسعه مجموعه‌ها، در توسعه سواد اطلاعاتی دانشجویان تأکید شده است. نتایج پژوهش برجیان و خسروی (۱۳۹۱)، نشان داده است که سطح مهارت سواد اطلاعاتی کتابداران اعم از فارغ‌التحصیلان کتابداری و غیر کتابداری در حد مطلوب قرار ندارد. با این حال، کتابداران فارغ‌التحصیل در رشته کتابداری فقط در شناخت و تعیین ماهیت و گستره نیاز اطلاعاتی خود و مراجعه‌کنندگان به آن‌ها، نسبت به کتابداران فارغ‌التحصیل سایر رشته‌ها، از مهارت سواد اطلاعاتی بیشتری برخوردار بوده‌اند، اما در سایر مهارت‌ها هیچ تفاوتی بین دو گروه کتابداری و غیر کتابداری وجود نداشته است. نتایج پژوهش نیکنام وظیفه و همکاران (۱۳۹۳)، نشان داده است که میزان آشنایی و مهارت دانشجویان در تمام زمینه‌های مورد بررسی، یعنی مهارت در استفاده از ابزارهای جست‌وجو و بازیابی اطلاعات، آشنایی با منابع اطلاعات، آشنایی با مسائل اخلاقی مربوط به اطلاعات، مهارت در استفاده از خدمات و قابلیت‌های اینترنت و آشنایی با زبان انگلیسی، در حد بالایی قرار داشته است. بنی‌هاشم و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهش خود نشان داده‌اند که میزان سواد رسانه‌ای و سواد اطلاعاتی دانشجویان مورد مطالعه در حد متوسط است. در پژوهش غلامی و همکاران (۱۳۹۶)، سطح مهارت و سواد اطلاعاتی دانشجویان دانشگاه قم در استفاده از ابزارهای محیط دیجیتال عصر حاضر، کمی بالاتر از سطح متوسط بوده و در میان انواع مختلف مهارت‌های تفکر انتقادی، تشخیص منابع مناسب با یک نیاز اطلاعاتی خاص، بیش از سایر موارد مورد توجه دانشجویان بوده است. یافته‌های پژوهش اسمعیلی و همکاران (۱۳۹۸)، نشان داده است که سطح سواد اطلاعاتی و نیز توانایی تشخیص اخبار جعلی در میان کاربران کتابخانه‌های عمومی شهر کرمانشاه اندکی بالاتر از حد متوسط است. در این پژوهش، میان سواد اطلاعاتی با تک‌تک مؤلفه‌های توانایی تشخیص اخبار جعلی رابطه وجود داشته است.

در مورد ابزار سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران، سیاضی‌اله و همکاران^۲ (۲۰۱۸) در پژوهشی به انطباق و ترجمه و اعتبارسنجی ابزارهای سنجش سواد اطلاعاتی پرداخته‌اند. نویسندگان این پژوهش معتقدند که ارزیابی سواد اطلاعاتی در کشورهای در حال توسعه عمدتاً با ابزارهای توسعه‌یافته در کشورهای غربی انجام می‌شود و هیچ دستورالعمل استانداردی برای انطباق این ابزارها با فرهنگ و زبان سایر کشورها وجود ندارد. پژوهشگران برای انطباق زمینه و ترجمه زبانی سواد اطلاعاتی، ابزار TRAILS-9 را پیشنهاد داده‌اند. این دستورالعمل می‌تواند

2. Syazillah et al.

تفسیرهای نادرست نمرات در زبان‌های مختلف را کاهش دهد.

دسته‌ای دیگر از پژوهش‌ها، به رابطه میان ابزارها، فناوری‌ها، مهارت‌ها و توسعه سواد اطلاعاتی پرداخته‌اند. برای مثال بولک و همکاران^۳ (۲۰۱۸) در پژوهش خود نشان داده‌اند که میان سواد اطلاعاتی با عواملی مانند وضعیت فناوری اطلاعات و ارتباطات، سرمایه‌های مالی، ارزیابی‌ها، بهره‌وری، روندها و نگرش‌ها در سطح ۰/۰۵ رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. خلایسنگ و کورانیکیج^۴ (۲۰۱۹) سواد اطلاعاتی و سواد رسانه‌ای و مهارت‌های فناوری اطلاعات و ارتباطات را مهم‌ترین مهارت‌های یادگیری قرن بیست‌ویک دانسته‌اند که به کاربران اجازه می‌دهد در شبکه یادگیری بدون مرز با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. این تجهیزات و فناوری‌ها، مهارت‌های لازم برای زندگی و اشتغال را پشتیبانی می‌کنند. این پژوهش یادگیری آنلاین بر پایه آموزش الکترونیک و یادگیری ترکیبی را برای بهبود و افزایش یادگیری پیشنهاد داده است. دتمرینگ و همکاران^۵ (۲۰۱۹) در مطالعه‌ای کیفی، ادراک و تجربیات کتابداران دانشگاهی را در مورد ارزیابی سواد اطلاعاتی با تمرکز بر هویت حرفه‌ای و عاملیت کتابداران بررسی کرده‌اند. یافته‌های حاصل از مصاحبه عمیق نشان می‌دهد که کتابداران، آموزش و تدریس را جزء لاینفک هویت حرفه‌ای خود می‌دانند و از آن‌ها برای مشروعیت بخشیدن به هویت شخصی و سازمانی استفاده می‌کنند. با این حال، تنش‌های حرفه‌ای و سازمانی مستمر مانع ارتقای جایگاه کتابداران و عاملیت آن‌ها است.

والترز و همکاران^۶ (۲۰۲۰) مدعی شده‌اند که ارزیابی سواد اطلاعاتی، پتانسیل بهبود آموزش و یادگیری را در عملکرد کتابخانه‌ها آشکار می‌سازد. از جمله: تعیین میزان اثربخش بودن برنامه‌های آموزش سواد اطلاعاتی؛ شناسایی حوزه‌های عملکردی رضایت‌بخش یا نامطلوب؛ امکان هماهنگی اهداف یادگیری با سواد اطلاعاتی؛ بهبود شیوه‌ها و ابزارهای مفید و غیرمفید در فرایند ارزیابی سواد اطلاعاتی؛ شناسایی و هدف قرار دادن کاربران که بیشترین نیاز به یادگیری سواد اطلاعاتی را دارند؛ و شناسایی شایستگی‌های سواد اطلاعاتی با نتایج آموزشی گسترده‌تر کاربران مانند عملکرد تحصیلی.

با تأمل در سوابق پژوهش‌های انجام‌گرفته پیرامون سواد اطلاعاتی که بخشی از آن‌ها

3. Bolek et al.

4. Khlaisang and Koraneeekij

5. Detmering et al.

6. Walters et al.

موردبررسی قرار گرفت، نمایان شد پژوهش‌های خارجی که در این زمینه انجام شده است، با ابزارهای توسعه‌یافته به ارزیابی سواد اطلاعاتی پرداخته‌اند و بر توسعه سواد اطلاعاتی از طریق فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات متمرکز شده‌اند. درحالی‌که پژوهش‌های داخلی بیشتر به نقش کتابداران کتابخانه‌های دانشگاهی در ارتقای سواد اطلاعاتی دانشجویان پرداخته‌اند و ارزیابی سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی را کمتر موردتوجه قرار داده‌اند. پژوهش حاضر تلاش می‌کند تا در مسیر پر کردن این کاستی گام بردارد. از آنجاکه در خصوص سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان، پژوهش‌های چندانی انجام نگرفته است، در خلأ ناشی از عدم پژوهش‌های میدانی و فقدان آمار و اطلاعات دقیق از سطح سواد اطلاعاتی کاربران، ضرورت و اهمیت کاربردی پژوهش حاضر از دو منظر تبیین می‌شود. اول آن‌که یافته‌ها و نتایج این پژوهش می‌تواند درک روشن‌تری از سطح سواد اطلاعاتی کاربران فراهم کند؛ و دوم، دانش‌افزایی در این حوزه، به تدوین برنامه‌های آموزشی در راستای عملکرد مؤثرتر کتابخانه‌های عمومی در مسیر توسعه سواد اطلاعاتی یاری می‌رساند. به‌این ترتیب، این پژوهش با اتکا بر نتایج برخی پژوهش‌های تجربی که بخشی از آن‌ها در پیشینه پژوهش این مقاله موردبررسی قرار گرفته است، در پی پاسخ به این سؤال است که سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان به چه میزان است؟

چهارچوب نظری

برای سنجش سواد اطلاعاتی، استانداردها و مدل‌های متعددی از سوی انجمن‌ها و نهادهای کتابخانه‌ای عرضه شده است. انجمن کتابخانه‌های آمریکا^۷ شش شیوه‌اندیشیدن درباره سواد اطلاعاتی را مطرح کرده که عبارت‌اند از: ۱- اعتبار اثر ساخته‌شده و زمینه‌مندی، ۲- خلق اطلاعات به‌عنوان فرایند، ۳- اطلاعات دارای ارزش هستند، ۴- پژوهش به‌عنوان جست‌وجو، ۵- کسب دانش به‌عنوان محاوره و ۶- جست‌وجو به‌عنوان استراتژی اکتشافی (Hisle and Webb, 2017: 6-8). همچنین، این انجمن تحت عنوان مدل هفت ستون سواد اطلاعاتی^۸، به هفت زمینه اصلی شایستگی پرداخته است که کاربران یا دانشجویان برای توسعه سواد اطلاعاتی نیاز دارند که عبارت‌اند از: طرح، هدف، موقعیت، شناسایی، مدیریت، ارزیابی و ارائه

7. The American Library Association

8. SCOUNL Seven Pillars of Information Literacy (SCOUNL = Society of College, National and University Libraries)

دانش (Landøy et al., 2020: 30-31). نهاد سواد اطلاعاتی استرالیا و نیوزلند نیز سه مؤلفهٔ اساسی استاندارد سواد اطلاعاتی برای یادگیری مؤثر را معرفی کرده‌اند که عبارت‌اند از: دسترسی، ارزیابی و استفاده از اطلاعات (Landøy et al., 2020: 27-30).

چنانچه اشاره شد، سیاضی‌اله و همکاران (۲۰۱۸)، خاطرنشان می‌کنند که ارزیابی سواد اطلاعاتی در کشورهای درحال توسعه، بیشتر با ابزارهای توسعه‌یافته در کشورهای غربی انجام می‌شود که اغلب سنخیتی با فرهنگ و زبان این کشورها ندارند. از این رو، انجمن کتابخانه‌های سریلانکا در سال ۲۰۰۴، مدلی تحت عنوان هشت توانمندساز^۹ عرضه کرده است که با موقعیت چندفرهنگی و شرایط محلی کشورهای آسیا سنخیت بیشتری دارد. این مدل شامل پیامدهای یادگیری برای هر یک از هشت مؤلفهٔ سواد اطلاعاتی است و بر این استدلال مبتنی است که فرهنگ و شرایط محلی کشورهای درحال توسعه متفاوت از کشورهای توسعه‌یافته‌ای است که پیش‌ازین، مدل‌های عمدهٔ سواد اطلاعاتی در آنها تولید و عرضه شده است. مدل سواد اطلاعاتی که توسط انجمن کتابخانه‌های سریلانکا ارائه شده با موقعیت فرهنگی و شرایط محلی کشورهای درحال توسعه از جمله ایران سازگاری بیشتری دارد؛ بنابراین، در پژوهش حاضر، علاوه بر آنکه مدل هشت توانمندساز برای سنجش سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی پیشنهاد شده، به صورت عملی برای تعیین سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان نیز به کار گرفته شده است.

جدول ۱- گام‌ها و مؤلفه‌ها و پیامدهای یادگیری مدل هشت توانمندساز

گام‌ها	مؤلفه‌های هشت توانمندساز	کاربران و دانشجویان قادر خواهند بود
۱	شناسایی کنید	<ul style="list-style-type: none"> - موضوع یا هدف را تعریف کنند. - مخاطب را تعیین و درک کنند. - فرمت‌های مربوطه را برای محصول نهایی انتخاب کنند. - کلیدواژه‌های تعیین‌کننده را مشخص کنند. - استراتژی جست‌وجو برنامه‌ریزی کنند. - منابع مختلفی که اطلاعات در آنها یافت می‌شود شناسایی کنند.
۲	کاوش کنید	<ul style="list-style-type: none"> - منابع متناسب با موضوع انتخاب‌شده را پیدا کنند. - اطلاعات مناسب با موضوع انتخاب‌شده را پیدا کنند.

^۹. empowering (E8)

گام‌ها	مؤلفه‌های هشت توانمندساز	کاربران و دانشجویان قادر خواهند بود
		- مصاحبه یا سفرهای میدانی یا تحقیقات فرامجلی انجام دهند.
۳	انتخاب کنید	- اطلاعات مربوطه را انتخاب کنند. - منابع آسان یا سخت یا فقط صحیح را تعیین کنند. - اطلاعات را از طریق یادداشت‌برداری، نمودار، گراف‌ها و طرح‌های بصری ثبت کنند. - مراحل فرایند را مشخص کنند. - نقل قول‌ها و استنادهای مناسب را گردآوری کنند.
۴	سازمان‌دهی کنید	- اطلاعات را مرتب کنند. - بین واقعیت‌ها و عقاید و داستان‌ها تمایز قائل شوند. - انحراف در منابع را بررسی کنند. - اطلاعات را به ترتیب منطقی سازمان دهند. - برای مقایسه یا تضاد اطلاعات از سازمان‌دهی بصری استفاده کنند.
۵	خلق و ایجاد کنید	- اطلاعات را به زبان خود و به روشی معنادار آماده کنند. - به کمک همکاران یا دوستان اطلاعات را اصلاح و ویرایش کنند. - فرمت و فهرست کتاب‌شناسی را نهایی کنید.
۶	ارائه دهید	- برای عرضه فعالیت‌ها تمرین کنند. - اطلاعات را با مخاطبان مناسب به اشتراک بگذارند. - اطلاعات را در قالب‌های مناسب به مخاطبان ارائه دهند. - نرم‌افزارها را درست استفاده و اجرا کنند.
۷	ارزیابی کنید	- بازخورد سایر کاربران و دانشجویان را بپذیرند. - ارزیابی خود را با ارزیابی دیگران مقایسه کنند. - تأمل و بررسی کنند که چقدر خوب انجام داده‌اند. - مهارت‌های جدید آموخته‌شده را تعیین کنند. - مشخص کنند که دفعه بعد چه کاری را باید بهتر انجام دهند.
۸	به کار بگیرید	- بازخوردها و ارزیابی‌ها را مرور کنند. - از بازخوردها و ارزیابی‌ها در وظایف یا فعالیت‌های یادگیری بعدی استفاده کنند. - تلاش کنند تا از دانش در موقعیت‌های جدید استفاده کنند. - موضوعاتی که می‌توان از این مهارت‌ها برای آن استفاده کرد تعیین کنند. - محصول یا نتایج یا پیامدها را به پرونده‌ها یا تولیدات اضافه کنند.

روش پژوهش

این پژوهش به لحاظ رویکرد، کمی است. از نظر هدف کاربردی و از نظر روش پیمایشی است. ابزار گردآوری داده‌ها، پرسشنامه‌ای محقق‌ساخته برگرفته از مدل سواد اطلاعاتی انجمن کتابخانه‌های عمومی سریلانکا^{۱۰} با عنوان مدل هشت توانمندساز^{۱۱} است که در سال ۲۰۰۴ با حمایت ایفلا ارائه شده است. این مدل شامل هشت مؤلفه است که برای هر مؤلفه ۵ سؤال و در مجموع برای هشت مؤلفه سواد اطلاعاتی ۴۰ سؤال طراحی و سطح سواد اطلاعاتی کاربران به شرح زیر تعیین شده است: برای فرایند «شناسایی دانش» به‌عنوان اولین مؤلفه سواد اطلاعاتی، ۵ سؤال با طیف لیکرت و با نمره‌گذاری از ۱ تا ۵ در نظر گرفته شد. فرض بر آن بود که اگر تمام ۴۹۷ کاربر مورد مطالعه به هر ۵ سؤال نمره ۵ بدهند، در آن صورت، حداکثر نمره هر فرد ۲۵ و حداکثر نمره مؤلفه «شناسایی دانش» برای تمام ۴۹۷ کاربر، ۱۲۴۲۵ خواهد بود. کاربران در عمل ۷۲۳۵ نمره از مؤلفه «شناسایی دانش» اخذ کردند. برای محاسبه درصد مهارت و توانایی کاربران در مؤلفه «شناسایی دانش»، نمره اخذشده (۷۲۳۵) در ۱۰۰ ضرب و بر حداکثر نمره (۱۲۴۲۵) تقسیم شد. حاصل این محاسبه نشان داد که مهارت و توانایی کاربران برای «شناسایی دانش» مورد نیاز به میزان ۵۸/۲۲ است. این مقدار بالاتر از حد متوسط بود. بر اساس همین نحوه محاسبه، درصد مهارت و توانایی کاربران برای «جست‌وجوی دانش و اطلاعات» به‌عنوان دومین مؤلفه سواد اطلاعاتی، به میزان ۵۵/۰۱ برآورد شد که این مقدار نیز بالاتر از حد متوسط بود. درصد مهارت و توانایی کاربران برای مؤلفه «انتخاب دانش و اطلاعات» مورد نیاز به میزان ۵۴/۲۳ برآورد شد که این مقدار پایین‌تر از حد متوسط بود. درصد مهارت و توانایی کاربران برای مؤلفه «سازمان‌دهی دانش و اطلاعات» مورد نیاز به میزان ۵۵/۶۵ برآورد شد که این مقدار بالاتر از حد متوسط بود. درصد مهارت و توانایی کاربران برای مؤلفه «ایجاد و خلق دانش و اطلاعات» جدید به میزان ۵۱/۱۸ برآورد شد که این مقدار پایین‌تر از حد متوسط بود. درصد مهارت و توانایی کاربران برای مؤلفه «ارائه و اشتراک‌گذاری دانش و اطلاعات» به میزان ۵۶/۰۱ برآورد شد که این مقدار بالاتر از حد متوسط بود. درصد مهارت و توانایی کاربران برای مؤلفه «ارزیابی و بازیابی دانش و اطلاعات» مورد نیاز به میزان ۵۲/۰۳

¹⁰. Source: <https://sites.google.com/site/iledusrilanka/>

¹¹. Empowering 8

برآورد شد که این مقدار پایین‌تر از حد متوسط بود. درصد مهارت و توانایی کاربران برای مؤلفه «استفاده و به‌کارگیری دانش و اطلاعات» به میزان ۵۴/۰۳ برآورد شد که این مقدار پایین‌تر از حد متوسط بود.

برای محاسبه حد متوسط به‌این‌ترتیب عمل شد که اگر تمام ۴۹۷ کاربر مورد مطالعه به هر ۴۰ سؤال نمره ۵ بدهند، در آن صورت، حداکثر نمره هر فرد ۲۰۰ و حداکثر نمره «سواد اطلاعاتی» برای تمام ۴۹۷ کاربر، ۹۹۴۰۰ خواهد بود؛ درحالی‌که کاربران در عمل ۵۴۲۵۱ نمره اخذ کرده‌اند. برای محاسبه حد متوسط «سواد اطلاعاتی» کاربران، نمره اخذشده (۵۴۲۵۱) در ۱۰۰ ضرب و بر حداکثر نمره (۹۹۴۰۰) تقسیم شد. حاصل این محاسبه نشان داد که حد متوسط «سواد اطلاعاتی» کاربران به میزان ۵۴/۵۷ است؛ بنابراین، در این پژوهش و در برآورد هشت مؤلفه سواد اطلاعاتی، مقادیر کمتر از ۵۴/۵۷ به‌عنوان پایین‌تر از حد متوسط و مقادیر برابر یا بزرگ‌تر از ۵۴/۵۷ به‌عنوان بالاتر از حد متوسط در نظر گرفته شده است.

ابزار گردآوری داده‌های این پژوهش ابتدا به تأیید ۲۰ نفر از استادان و کارشناسان و کتابداران متخصص در حوزه علم اطلاعات و دانش‌شناسی رسید و به‌این‌ترتیب، روایی محتوایی پرسشنامه حاصل شد. سپس برای ارزیابی پایایی و روایی سازه پرسشنامه تدوین‌شده، تعداد ۴۰ پرسشنامه به‌صورت تصادفی میان کاربران توزیع و به‌صورت حضوری و خوداظهاری تکمیل شد و پس از گردآوری به کمک نرم‌افزار SPSS نسخه ۲۰ و استفاده از روش آلفای کرونباخ، پایایی پرسشنامه به میزان ۰/۹۲ محاسبه شد. سپس به کمک روش مدل معادلات ساختاری و نرم‌افزار لیزرل^{۱۲} و استفاده از فن تحلیل عاملی تأییدی، روایی سازه پرسشنامه به میزان ۰/۶۶ محاسبه شد.

جامعه آماری پژوهش شامل ۴۵۵۸۲ نفر از کاربران فعال بزرگ‌تر از ۱۸ سال کتابخانه‌های عمومی ۲۱ شهرستان استان خوزستان در سال ۱۳۹۹ بود. برای تعیین حجم نمونه، ابتدا با استفاده از فرمول کوکران تعداد ۴۹۷ کاربر انتخاب شدند. سپس از روش انتساب بهینه^{۱۳} یا انتساب متناسب^{۱۴} استفاده شد. به این معنا که متناسب با جامعه کاربران هر شهرستان، حجم نمونه کاربر متناسب اختصاص داده شد. در تجزیه و تحلیل داده‌ها و برای تعیین سطح سواد اطلاعاتی کاربران از محاسبه نمره لیکرت استفاده شد.

¹². LISREL

¹³. optimal allocation

¹⁴. proportional allocation

یافته‌ها

یافته‌های توصیفی حاصل از بررسی ویژگی‌های فردی و عوامل زمینه‌ای کاربران حاکی از آن است که: به لحاظ جنسیت، ۴۶/۳ درصد از کاربران مورد مطالعه مرد و ۵۳/۷ درصد از کاربران نیز زن بوده‌اند. به لحاظ اشتغال، بیشینه کاربران با ۱۱۴ نفر معادل ۲۲/۹ درصد کارمند بوده‌اند و کمینه کاربران با ۱۶ نفر معادل ۳/۲ درصد بازنشسته بوده‌اند. ۹۹ نفر معادل ۱۹/۹ درصد از کاربران دارای شغل آزاد، ۹۲ نفر معادل ۱۸/۵ درصد خانه‌دار، ۸۸ نفر معادل ۱۷/۷ درصد دانشجو و ۸۸ نفر معادل ۱۷/۷ درصد نیز بیکار بوده‌اند. به لحاظ سطح تحصیلات، بیشینه سطح تحصیلی کاربران با ۴۲/۵ درصد متعلق به سطح تحصیلی کارشناسی و کمینه سطح تحصیلی نیز با ۱۸/۵ درصد متعلق به سطح تحصیلی دیپلم بود. علاوه بر این، ۱۹/۷ درصد از کاربران دارای سطح تحصیلی فوق‌دیپلم و ۱۹/۳ درصد نیز دارای سطح تحصیلی کارشناسی ارشد یا بالاتر بوده‌اند. ویژگی‌های فردی و عوامل زمینه‌ای از آن حیث حائز اهمیت هستند که کتابخانه‌های عمومی ضرورت پیدا می‌کنند تا جنسیت و سطوح مختلف تحصیلی و مشاغل مختلف را در برنامه‌های توسعه سواد اطلاعاتی کاربران لحاظ کنند.

یافته‌های توصیفی حاصل از تعیین سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان بر اساس محاسبه حداکثر نمره لیکرت و نمره اخذشده از کاربران برای تمام گویه‌ها و همچنین حد متوسط سواد اطلاعاتی کاربران به شرح جدول ۲ برآورد شد.

جدول ۲- سنجش سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان

مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی	تعداد نمونه	تعداد سؤال	حداکثر نمره لیکرت	نمره اخذشده	درصد سواد اطلاعاتی	وضعیت مؤلفه	حد متوسط سواد اطلاعاتی
شناسایی دانش و اطلاعات	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۷۲۳۵	۵۸/۲۲	بالاتر از حد متوسط	
کاوش و جست‌وجوی اطلاعات	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۸۳۵	۵۵/۰۱	بالاتر از حد متوسط	
انتخاب و گزینش اطلاعات	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۷۵۳	۵۴/۲۳	پایین‌تر از حد متوسط	۵۴/۵۷
سازمان‌دهی اطلاعات	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۹۱۵	۵۵/۶۵	بالاتر از حد متوسط	
خلق و ایجاد دانش	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۳۷۴	۵۱/۱۸	پایین‌تر از حد متوسط	

مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی	تعداد نمونه	تعداد سؤال	حداکثر نمره لیکرت	نمره اخذ شده	درصد سواد اطلاعاتی	وضعیت مؤلفه	حد متوسط سواد اطلاعاتی
ارائه و اشتراک‌گذاری دانش	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۹۶۰	۵۶/۰۱	بالاتر از حد متوسط	
ارزیابی دانش و اطلاعات	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۴۶۵	۵۲/۰۳	پایین‌تر از حد متوسط	
به‌کارگیری دانش و اطلاعات	۴۹۷	۵	۱۲۴۲۵	۶۷۱۴	۵۴/۰۳	پایین‌تر از حد متوسط	
میانگین هشت مؤلفه	۴۹۷	۴۰	۹۹۴۰۰	۵۴۲۵۱	۵۴/۵۷		

با توجه به یافته‌ها و تحلیل‌های جدول شماره ۲، به سؤال‌های پژوهش مبنی بر آن‌که سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان تا چه میزان است؟ و کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان در کدام‌یک از مؤلفه‌های سواد اطلاعاتی دارای نقاط ضعف و در کدام‌یک دارای نقاط قوت هستند؟، می‌توان این‌گونه پاسخ داد: برآورد هشت مؤلفه سواد اطلاعاتی نشان داد که مهارت و توانایی کاربران کتابخانه‌های عمومی در مؤلفه‌های «شناسایی دانش و اطلاعات»، «کاوش و جست‌وجوی اطلاعات»، «سازمان‌دهی اطلاعات» و «ارائه و اشتراک‌گذاری دانش» بالاتر از حد متوسط است و در مؤلفه‌های «انتخاب و گزینش اطلاعات»، «خلق و ایجاد دانش»، «ارزیابی دانش و اطلاعات» و «به‌کارگیری دانش و اطلاعات» پایین‌تر از حد متوسط است. در مجموع، سطح سواد اطلاعاتی کاربران بالاتر از حد متوسط است. در عین حال، سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان تا میزان ۴۵/۴۳ درصد نیازمند بهبود و ارتقاء است (داده‌های جدول ۲).

نتیجه‌گیری

ظهور جامعه اطلاعاتی همراه با تحولات جدید در عرصه فناوری‌های اطلاعاتی و ارتباطاتی، رقابت فشرده جوامع در مسائل فرهنگی و اقتصادی و ... و همچنین تلاش دولت‌ها برای سمت‌وسو دادن اهداف خود برای رسیدن به جامعه‌ای اطلاعاتی، نظام‌های آموزشی را نیازمند تغییر و دگرگونی متناسب با اهداف جامعه دانش‌محور کرده است. سواد اطلاعاتی یکی از ابزارهای تأثیرگذار در مسیر نیل به جامعه اطلاعاتی به شمار می‌رود. سواد اطلاعاتی، نگرش و مهارت و قابلیت مهم برای انجام وظایف در جامعه جدید به شمار می‌آید، به‌نحوی که پیشرفت هر جامعه در گرو میزان حرکت آن جامعه در جهت تبدیل شدن به جامعه اطلاعاتی کارآمد

است. سواد اطلاعاتی علاوه بر نقش تأثیرگذار در توسعه قابلیت‌های دانش فردی، می‌تواند به‌عنوان ابزاری اساسی برای توسعه اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی در برنامه‌ریزی‌های کلان کشورها و از جمله ایران به شمار رود. به این ترتیب، برای حرکت هدفمند به‌منظور دستیابی به جامعه اطلاعاتی فعال و مؤثر، تسلط بر مهارت‌های سواد اطلاعاتی ضرورت اجتناب‌ناپذیر جامعه کنونی ایران قلمداد می‌شود. کتابخانه‌های عمومی به‌عنوان یکی از زیرساخت‌های جامعه اطلاعاتی، نقش تأثیرگذاری در این حرکت هدفمند دارند. کتابخانه‌های عمومی برای تحقق نقش تأثیرگذار خود می‌بایست بر برنامه‌ریزی‌های دقیق ارتقاء سواد اطلاعاتی با استفاده از ابزارهای کارآمد و متناسب با شرایط و مقتضیات جامعه ایران تمرکز کنند.

رصد دانشی مطالعات سواد اطلاعاتی حکایت از تغییر رویکرد در مطالعات سواد اطلاعاتی و حرکت از استانداردسازی به سوی ارائه مدل‌ها و چارچوب‌ها دارد. قابلیت مهم چارچوب‌ها و مدل‌های سواد اطلاعاتی، علاوه بر داشتن رویکرد مهارت‌محور، توجه به مجموعه‌ای از شرایط و مقتضیات درونی جوامع از جمله شرایط فرهنگی، آداب و رسوم، ارتباطات و نحوه به اشتراک‌گذاری اطلاعات میان افراد و گروه‌ها و سازمان‌ها و غیره است. به عبارتی دیگر، چارچوب‌ها و مدل‌های سواد اطلاعاتی با انعطاف‌پذیری بیشتر بر این نکته تأکید دارند که نمی‌توان و نباید نسخه واحدی از مهارت‌های سواد اطلاعاتی را برای همه جوامع پیاده کرد. بر مبنای این نگرش، پژوهش حاضر اقدام به معرفی و به‌کارگیری مدل سواد اطلاعاتی هشت توانمندساز کرده است که با مقتضیات کشورهای در حال توسعه از جمله جامعه ایران همخوانی بیشتری دارد. اهمیت این مسئله ایجاب کرد که شاخص‌ها و مؤلفه‌های مدل سواد اطلاعاتی یادشده به تأیید خبرگان سواد اطلاعاتی استان خوزستان برسد. از این رو، پژوهش حاضر با در نظر داشتن خلأ ابزار مناسب و کارآمد برای سنجش مهارت‌های سواد اطلاعاتی در بافت کتابخانه‌های عمومی و همچنین به‌منظور ایجاد بستری برای برنامه‌ریزی‌های منسجم و اجرای مستمر آموزش مهارت‌های سواد اطلاعاتی در این بافت، اقدام به سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان کرده است. نتیجه پژوهش حاضر نشان داد که مدل معرفی شده و پرسشنامه منتج از آن برای سنجش سطح سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی از روایی و پایایی مناسبی برخوردار است. سایر کتابخانه‌های عمومی کشور نیز می‌توانند از آن برای سنجش سواد اطلاعاتی کاربران و برنامه‌ریزی صحیح برای رفع کاستی مهارت‌ها استفاده کنند.

مقایسه پژوهش‌هایی که با مدل‌ها و پرسشنامه‌های داخلی یا مدل‌هایی که با شرایط

اجتماعی فرهنگی جامعه ایران همخوانی دارند نسبت به پژوهش‌هایی که از مدل‌ها و پرسشنامه‌های توسعه‌یافته در سایر کشورها استفاده کرده‌اند نشان می‌دهد که نتایج پژوهش حاضر که از مدل هشت توانمندساز استفاده کرده است با نتایج پژوهش بنی‌هاشم و همکاران (۱۳۹۶) که از مدل و پرسشنامه ارائه‌شده توسط پژوهشگران داخلی (اشرفی ریزی و همکاران، ۱۳۹۲) استفاده کرده‌اند، همچنین پژوهش اسمعیلی و همکاران (۱۳۹۷) که از پرسشنامه استاندارد سنجش سواد اطلاعاتی قاسمی (۱۳۸۵) استفاده کرده‌اند و پژوهش نیکنام وظیفه و همکاران (۱۳۹۳) که از پرسشنامه محقق‌ساخته استفاده کرده‌اند، همخوانی دارد. به این ترتیب که در پژوهش‌های یادشده نیز همچون پژوهش حاضر سطح سواد اطلاعاتی کاربران به صورت واقعی‌تر بالاتر از حد متوسط برآورد شده است. درحالی‌که نتایج پژوهش حاضر با نتایج پژوهش برجیان و خسروی (۱۳۹۱) که برای سنجش سطح سواد اطلاعاتی کتابداران از استاندارد ACRL استفاده کرده‌اند و پژوهش جوکار و اسماعیل‌پور (۱۳۸۸) و پژوهش امانی و تفرجی (۱۳۹۲) که از پرسشنامه استاندارد سنجش اطلاعاتی Das استفاده کرده‌اند، همخوانی ندارد. به این ترتیب که در پژوهش‌های یادشده به دلیل استفاده نکردن از ابزارهای سنجش مناسب با شرایط اجتماعی - فرهنگی جامعه ایران، سطح سواد اطلاعاتی کاربران پایین‌تر از حد متوسط برآورد شده است و این برآوردها ممکن است قابل اعتماد و اتکاء نباشند.

درنهایت، مجموعه دستاوردهای این پژوهش را می‌توان بدین گونه جمع‌بندی کرد که کتابخانه‌های عمومی برای دستیابی به مهم‌ترین هدف وجودی خود یعنی توسعه قابلیت‌های دانشی و سواد اطلاعاتی افراد جامعه، نیازمند برنامه‌ریزی و استفاده از ابزارهای کارآمد متناسب با شرایط اجتماعی - فرهنگی جامعه ایران هستند تا بتوانند انتظارات جدید را برآورده کنند. چراکه اکنون کتابخانه‌های عمومی به یکی از مراکز مهم یادگیری تبدیل شده‌اند؛ جایی که ارتقاء سواد اطلاعاتی شهروندان یکی از اصلی‌ترین فعالیت‌های مرتبط با نقش جدید آن‌ها است. در فضای رو به رشد اهمیت سواد اطلاعاتی شهروندان، کتابخانه‌های عمومی باید با برنامه‌ریزی‌های مؤثر، بر پژوهش و توسعه سواد اطلاعاتی کاربران تمرکز کنند.

پیشنهادها

برای حرکت به سوی رهیافتی عمیق‌تر به ارتقاء سواد اطلاعاتی کاربران و از آنجاکه کاربران مورد مطالعه در مؤلفه‌های «انتخاب و گزینش اطلاعات»، «خلق و ایجاد دانش»، «ارزیابی دانش و اطلاعات» و «به‌کارگیری دانش و اطلاعات»، پایین‌تر از حد متوسط بوده‌اند، پژوهش حاضر

پیشنهادهای زیر را ارائه کرده است:

- کتابخانه‌های عمومی با برگزاری دوره‌های آموزشی آنلاین می‌توانند مهارت‌های مرتبط با «انتخاب و گزینش دانش و اطلاعات» از جمله شیوه‌دسته‌بندی منابع دسته اول و دسته دوم، داده‌های اولیه و ثانویه، منابع آسان یا سخت یا صحیح، شیوه‌های مناسب گردآوری اسنادها و نقل‌قول‌ها، مهارت ثبت طرح‌های بصری، گراف‌ها، نمودارها، یادداشت‌برداری و ... را به کاربران آموزش دهند.

- کتابخانه‌های عمومی با برگزاری دوره‌های آموزشی آنلاین می‌توانند مهارت‌های مرتبط با «خلق و ایجاد دانش جدید» از جمله مهارت خلاقیت و ابتکار در ایجاد دانش، مهارت نوآوری در خلق دانش، مهارت ترجمه متون به زبانی علمی و معنادار، مهارت اصلاح و ویرایش دانش و اطلاعات و ... را به کاربران آموزش دهند.

- کتابخانه‌های عمومی با برگزاری دوره‌های آموزشی آنلاین می‌توانند مهارت‌های مرتبط با «ارزیابی دانش و اطلاعات» از جمله مهارت تعیین اعتبار وب‌سایت‌ها و پایگاه داده‌ها، شناخت شاخص‌های ارزیابی منابع، ارزشیابی نویسنده و شهرت و اعتبار ناشر، مهارت ارسال و دریافت بازخورد، مهارت مقایسه و تطبیق ارزیابی‌ها، مهارت تعیین درس‌های آموخته‌شده، مهارت تعیین راهکارهای بهبود پژوهش‌های آتی و ... را به کاربران آموزش دهند.

- کتابخانه‌های عمومی با برگزاری دوره‌های آموزشی آنلاین می‌توانند مهارت‌های مرتبط با «استفاده و به‌کارگیری از دانش و اطلاعات» از جمله مهارت استفاده از ارزیابی‌ها و بازخوردها در یادگیری‌های آتی، مهارت به‌کارگیری از دانش در موقعیت‌های جدید، مهارت تعیین موضوعاتی که می‌توان از دانش جدید استفاده کرد، مهارت به‌کارگیری نتایج و پیامدها برای دیگر پژوهش‌ها و ... را به کاربران آموزش دهند.

- از آنجاکه یک‌سوی ارتقای سواد اطلاعاتی کاربران، کتابداران و کارشناسان کتابخانه‌های عمومی هستند، بنابراین توصیه می‌شود آموزش و تدریس جزء لاینفک هویت حرفه‌ای کتابداران باشد. در این مسیر، ضرورت دارد چالش‌های حرفه‌ای و سازمانی که مانع ارتقای جایگاه عاملیت کتابداران می‌شود، مرتفع شوند.

- یک‌سوی دیگر ارتقای سواد اطلاعاتی کاربران، زیرساخت‌های فناورانه کتابخانه‌های عمومی است. در این زمینه، بسترسازی یادگیری آنلاین بر پایه آموزش الکترونیک و یادگیری ترکیبی و یادگیری مجازی برای بهبود و افزایش سواد اطلاعاتی پیشنهاد می‌شود.

- با اتکا بر یافته‌های پژوهش حاضر، سنجش سالانه سواد اطلاعاتی کاربران پیشنهاد

می‌شود. چراکه ارزیابی سواد اطلاعاتی، پتانسیل بهبود آموزش و یادگیری در حوزه‌های مختلف عملکرد کتابخانه‌ها را آشکار می‌سازد.

قدردانی

نویسندگان این پژوهش از تمام مدیران و مسئولان کتابخانه‌های عمومی استان خوزستان که در انجام این پژوهش همکاری کرده‌اند تشکر و قدردانی می‌کنند.

تضاد منافع

این نوشتار برگرفته از رساله دکترا تحت عنوان «نقش مدیریت دانش در ارتقای سواد اطلاعاتی کاربران کتابخانه‌های عمومی و ارائه الگوی مناسب» است و با منافع شخصی یا سازمانی تعارض ندارد.

منابع

- اسمعیلی، امیر، رحیمی، صالح و مرادی، محمود (۱۳۹۸). رابطه میان سواد اطلاعاتی و توانایی کاربران کتابخانه‌ها در تشخیص اخبار جعلی بر اساس مؤلفه‌های اطلاع‌نگاشت ایفلا. *مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، بهار، ۳۰(۱)، ۸-۲۸.
- امانی، فیروز و تفرجی، رقیه (۱۳۹۲). سنجش سطح سواد اطلاعاتی و مهارت‌های استفاده از منابع اطلاعاتی تحت وب در میان دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل. *مجله توسعه آموزش در علوم پزشکی* (دانشگاه علوم پزشکی زنجان)، ۷(۱۴)، ۱-۱۰.
- برجیان، مهشید و خسروی، فریبرز (۱۳۹۱). مهارت سواد اطلاعاتی کتابداران و میزان انطباق آن با استاندارد (ACRL) در کتابخانه ملی ایران. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳(۲)، ۱۷۸-۱۹۱.
- بنی‌هاشم، سیدکاظم، نوشادی، سکینه، سلطانی‌زاده، هدایا و علی‌آبادی، خدیجه (۱۳۹۶). مقایسه و بررسی میزان سواد رسانه‌ای و سواد اطلاعاتی در بین دانشجویان دختر و پسر. *مطالعات رسانه‌ای، زمستان*، ۱۲(۳)، ۱۱۵-۱۲۶.
- جوکار، عبدالرسول و اسماعیل‌پور، رضیه (۱۳۸۸). آموزش مجازی و سواد اطلاعاتی: بررسی موردی آموزش‌های مجازی در دانشگاه شیراز. *فصلنامه کتاب، ویژه کتاب، کتابداری و*

اطلاع‌رسانی،^{۱۵} بهار، ۲۰(۱)، ۱۳-۲۶.

غلامی، طاهره، باقریان، نجمه و خالقی، نرگس (۱۳۹۶). سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی ارشد دانشگاه قم در محیط دیجیتال. *علوم و فنون مدیریت اطلاعات*، پاییز، ۳(۳)، ۱۵-۳۴.

نیکنام وظیفه، مهرداد، خسروی، فریبرز و طالبی، سهیلا (۱۳۹۳). مقایسه سواد اطلاعاتی دانشجویان کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی با دانشجویان کارشناسی ارشد فناوری اطلاعات در دانشگاه تهران. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۵(۱)، ۱۶۰-۱۷۳.

هاشم‌زاده، محمدجواد و یاری، شیوا (۱۳۸۹). توسعه سواد اطلاعاتی در آموزش عالی کشور: شناسایی عوامل مؤثر. *فصلنامه کتاب، ویژه کتاب، کتابداری و اطلاع‌رسانی*، ۲۱(۲)، ۱۱۰-۱۳۱.

References

- Amani, F., & Tafarroji, R. (2012). Measuring the level of information literacy and the skills of using online information resources among students of Ardabil University of Medical Sciences. *Journal of Medical Education Development*, 7(14), 1-10. [In Persian]
- BaniHashem, S. K., Noshādi, S., Soltanizadeh, H. & Ali-abadi, Kh. (2017). Comparison of media literacy and information literacy among male and female students. *Journal of Media Studies*, 12(3), 115-126. https://mediastudies.srbiau.ac.ir/article_11747.html. [In Persian]
- Bolek, V., Kokles, M., Romanová, A. & Zelina, M. (2018). Information Literacy of Managers: Models and Factors. *Journal of Business Economics and Management*, 19(5), 722-741. https://www.researchgate.net/publication/329785559_Information_literacy_of_managers_Models_and_factors.
- Borjjan, M. & Khosravi, F. (2012). The Information Literacy Skill of Librarians and the extent to which it Complies with the ACRL Standard in the National Library of Iran. *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization*, 23(2), 178-191. http://nastinfo.nlai.ir/article_118.html. [In Persian]
- Detmering, R., McClellan, S. & Willenborg, A. (2019). A Seat at the Table: Information Literacy Assessment and Professional Legitimacy. *College & Research Libraries*, 80(5), 720-737. <https://crl.acrl.org/index.php/crl/article/view/17825>

۱۵. عنوان نشریه مطالعات کتابداری و سازماندهی اطلاعات در بهار ۱۳۸۸ فصلنامه کتاب بوده است.

- Esmaili, A., Rahimi, S. & Morādi, M. (2019). The relationship between information literacy and the ability of library users to spot fake news based on the components of IFLA infographic. *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization*, 30(1), 7-26. http://nastinfo.nlai.ir/article_2304.html. [In Persian]
- Gholami, T., Baqerian, N. & Khaleqi, N. (2017). Information Literacy Graduate students of QOM University in Digital Environment. *Sciences and Techniques of Information Management*, 3(3), 15-34. http://stim.qom.ac.ir/article_997.html. [In Persian]
- Hashemzade, M. J. & Yari, Sh. (2011). An Analysis of the Effective Factors on the Development of Information Literacy in Higher Education. *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization*, 21(2), 110-131. http://nastinfo.nlai.ir/article_222.html. [In Persian]
- Hisle, D. & Webb, K. (2017). *Information Literacy Concepts: An Open Educational Resource*. Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International, Joyner Library, ECU. https://media.lib.ecu.edu/DE/tutorial/OER/Information_Literacy_Concepts.pdf
- Jokar, A. & Esmailpur, R. (2009). Virtual Education and Information Literacy: Case Study, E-education in Shiraz University. *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization*, 20(1), 13-26. http://nastinfo.nlai.ir/article_285.html. [In Persian]
- Khlaisang, J. & Koraneekij, P. (2019). Open Online Assessment Management System Platform and Instrument to Enhance the Information, Media, and ICT Literacy Skills of 21st Century Learners. *International Journal of Emerging Technologies in Learning (iJET)*, 14(7), 111-126. <https://doi.org/10.3991/ijet.v14i07.9953>.
- Landøy, A., Popa, D. & Repanovici, A. (2020). *Collaboration in Designing a Pedagogical Approach in Information Literacy*. Springer. <https://library.oapen.org/bitstream/id/14cdeb57-5828-4768-b7a2-59b05e8f7622/1006856.pdf>
- Limberg, L.e, Sundin, O. & Talja, S. (2012). Three Theoretical Perspectives on Information Literacy. *HUMAN IT*, 11(2), 93-130. <https://humanit.hb.se/article/view/69>
- Niknam Vazife, M., Khosravi, F. & Tālebi, S. (2014). A comparison of Information Literacy of Library & Information Science, and Information Technology MS Students at Tehran University. *Journal of National Studies on Librarianship and Information Organization*, 25(1), 160-173. http://nastinfo.nlai.ir/article_40.html. [In Persian]
- Syazillah, N. H., Kaur, K. & Chowdhury, G. (2018). Adaptation, Translation, and Validation of Information Literacy Assessment Instrument. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 69(8), 996-1006. <https://booksc.org/book/68371278/04015e>

- Ugwu, C. I. & Orsu, E. N. (2017). Challenges of Utilization of Online Information Resources by Undergraduate Students: Implications for Information Services. *Library Philosophy and Practice (e-journal)*, 1-30. <https://digitalcommons.unl.edu/libphilprac/1668>.
- Walters, W. H., Sheehan, S. E., Handfield, A. E., López-Fitzsimmons, B. M., Markgren, S. & Paradise, L. (2020). A Multi-Method Information Literacy Assessment Program: Foundation and Early Results. *portal: Libraries and the Academy*, 20(1), 101-135. <https://doi.org/10.1353/pla.2020.0006>.
- Woitte, S., McCay, K. (2019). How Cyclical Assessment Can Guide Information Literacy Instruction to Best Serve First-year Students. *The Journal of Academic Librarianship*, 45(3), 315-317. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2019.01.006>.
- Young Rieh, S., Bradley, D., Brennan-Wydra, E., Culler, T., Hanley, E. & Kalt, M. (2019). Librarian Role-Playing as a Method for Assessing Student Information Literacy Skills. *82nd Annual Meeting of the Association for Information Science & Technology*, 227-236. <https://asistdl.onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/pra2.18?af=R>